

การเปรียบเทียบสภาพการผลิตและปัญหาในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับต้องปรับปรุงและระดับดีมากในจังหวัดร้อยเอ็ด

A Comparison of Production Conditions and Problems of Community Rice Centers in Ro-et Province.

ธัญชนก กาศสกุล^{1*}, พีระยศ แข็งขัน²

Thunchanok Kassakool^{1*}, Phirayot Khaengkhan²

Received: 15 August 2013; Accepted: 20 November 2013

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบสภาพการผลิต ปัญหาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ดระดับต้องปรับปรุงและระดับดีมาก โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนจำนวน 146 ราย จากศูนย์ที่มีการดำเนินงานดีมาก 5 ศูนย์ สมาชิก 73 ราย และศูนย์ที่มีการดำเนินงานในระดับต้องปรับปรุง 5 ศูนย์ สมาชิก 73 ราย ผลการศึกษา พบว่า ศูนย์ที่มีการดำเนินงานในระดับดีมาก และศูนย์ที่มีการดำเนินงานในระดับต้องปรับปรุง มีสภาพการผลิตที่แตกต่างกัน ในด้านของพื้นที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมดและพื้นที่ปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 ส่วนปัญหาในการผลิต ศูนย์ระดับต้องปรับปรุง มีปัญหาเรื่อง เงินทุนไม่เพียงพอ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ขาดแคลนเครื่องมือ การเตรียมดินมีความยุ่งยากกว่าการปลูกข้าวทั่วไป ขาดแคลนแรงงานในการเพาะปลูก ขาดความรู้ในการใส่ปุ๋ย การระบาดของแมลง การระบาดของโรคข้าว ขาดความรู้ในการตัดพันธุ์ปน ขาดเครื่องมือและอุปกรณ์บรรจุเมล็ดพันธุ์ มีความยุ่งยากและล่าช้าในการตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์ ไม่มีสถานที่เก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ ขาดแหล่งจำหน่าย จำหน่ายได้ราคาต่ำ และขาดการรวมกลุ่มจำหน่าย ทำให้ผลผลิตที่ได้ไม่มีคุณภาพ ไม่ผ่านมาตรฐานเมล็ดพันธุ์จำหน่าย ส่งผลให้ไม่สามารถจำหน่ายในราคาของเมล็ดพันธุ์ได้ ด้านการมีส่วนร่วม สมาชิกเกษตรกรศูนย์ที่มีการดำเนินงานในระดับดีมากมีการเข้าร่วมรับการถ่ายทอดความรู้และได้รับการติดตามมากกว่าเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับต้องปรับปรุงเป็นผลให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ

คำสำคัญ : ศูนย์ข้าวชุมชน สภาพการผลิต ปัญหาการผลิต การมีส่วนร่วม

Abstract

This study's objective is to compare the conditions of production, rice seed production problems, and participation in the operation of the members Community Rice Center in upgrade-level and very good- level in Roi-et Province. Data for the study was collected from 146 members of the community. Seventy three members were from the very good level centers, and seventy three members were from the upgrade level centers The results were as follow: The conditions of production were farmers of the Community Rice Center with very good-level joined the project and had KDML 105 larger growing areas than farmers at the Community Rice Center with upgrade-level.

Rice seed production problems of the farmers Community Rice Center in upgrade-level have issues such as insufficient funds , soil with low fertility , shortage of tools, soil preparation more difficult than general rice growing, shortage of workers in the planting season, lack of knowledge of fertilizer, the spread of insects, the spread of rice diseases , the spread of weeds. Lack the knowledge of cut of breed, lack of tools and equipment packed seeds and

¹ นิสิตปริญญาโท, ²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาเทคโนโลยีการเกษตร คณะเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150

¹ Master's degree, ²Assistant Professor Department of Agricultural Technology, Faculty of Technology, Mahasarakham University, Khantharawichai District, Mahasarakham 44150, Thailand.

there are difficulties and delays in checking seed quality and no place to keep it., lack of supplier sources , sold at low prices , lack of supplier group. Such as production not passing quality of seed, so it cannot sell the seed. Period participation in the implementation of the farmers Community Rice Center is at a very good-level to join and transfer knowledge from the farmers in the Community Rice Centers in the upgrade-level So, Implementation were successful.

Keywords: Community Rice Centers, conditions of production, production problems, participation

บทนำ

ศูนย์ข้าวชุมชนเป็นองค์กรเกษตรกรที่เริ่มจัดตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 เพื่อเป็นแหล่งผลิตและกระจายข้าวพันธุ์ดี สาธิต และถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าว รวมทั้งเป็นศูนย์กลาง ชวนนาในชุมชนโดยรัฐให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิตที่จำเป็น และแนะนำทางวิชาการ โดยเกษตรกรจะต้องรวมตัวกันเป็น องค์กรทำหน้าที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้คำแนะนำของเจ้าหน้าที่ บนพื้นที่แปลงพันธุ์ 200 ไร่ ต่อศูนย์ฯ และกระจายสู่พื้นที่ เครือข่าย 7,800 ไร่ ที่อยู่ภายในชุมชนนั้น ๆ นอกจากนี้ยัง ต้องมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการผลิตข้าวไปสู่เกษตรกร ในแต่ละชุมชน เพื่อให้มีความรู้และสามารถปลูกข้าวได้อย่าง มีประสิทธิภาพ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะทำให้เกษตรกรมีเมล็ด พันธุ์ข้าวคุณภาพดีใช้เพาะปลูกอย่างทั่วถึง ทุกปี และยังเป็น การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนด้วย¹

จังหวัดร้อยเอ็ด ได้เริ่มดำเนินการจัดตั้งศูนย์ข้าว ชุมชนในปี พ.ศ. 2543 และมีจำนวนศูนย์ข้าวชุมชนที่ดำเนิน ต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน 210 ศูนย์ ในปี พ.ศ. 2554 คณะกรรมการ ระดับจังหวัดได้มีการจัดมาตรฐานศูนย์ข้าวชุมชน เพื่อประเมิน ผลความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรค ตลอดจน ผลกระทบ ที่เกิดขึ้นกับเกษตรกร เพื่อพัฒนาข้าวของจังหวัด โดยได้จัด มาตรฐานศูนย์ข้าวชุมชน ไว้ 4 ระดับ ได้แก่ ระดับดีมาก ดี ปาน กลาง และต้องปรับปรุง จากการประเมินของคณะกรรมการ ระดับจังหวัดร้อยเอ็ด สำนักงานเกษตรจังหวัดร้อยเอ็ด พบ ว่า ศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด มีมาตรฐานแตกต่างกัน ตั้งแต่ระดับต้องปรับปรุงไปจนถึงระดับดีมาก การมีระดับ มาตรฐานต่างกันทำให้ผลกระทบต่อปริมาณและคุณภาพของ เมล็ดพันธุ์ข้าวในจังหวัดร้อยเอ็ด²

การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ สภาพการผลิต ปัญหาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และการมี ส่วนร่วมในการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชนของเกษตรกรสมาชิก ศูนย์ข้าวชุมชนที่มีการดำเนินงานในระดับต้องปรับปรุงและ ระดับดีมากในจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำผลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทาง ในการปรับปรุงแก้ไขในการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน ให้มี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อันเป็นการพัฒนาองค์กรเกษตรกรให้ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนภายใต้ศูนย์ข้าว ชุมชน และสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีให้เพียงพอ

กระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีสู่ชาวนาอย่างทั่วถึงต่อเนื่อง อัน จะเป็นประโยชน์ต่อระบบการผลิตข้าวในจังหวัดร้อยเอ็ดต่อไป

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา มีทั้งหมด 2,258 ราย โดยได้จากประชากรที่เป็นเกษตรกร สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของจังหวัด ร้อยเอ็ด สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับดีมาก 870 ราย และ ระดับต้องปรับปรุง 1,388 ราย โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ หลายขั้นตอน ได้ตัวอย่างเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ใช้ ในการศึกษา จำนวน 146 ราย แบ่งเป็น ศูนย์ที่มีการดำเนินงานในระดับดีมาก 5 ศูนย์จากทั้งหมด 22 ศูนย์ จำนวน 73 ราย และศูนย์ที่มีการดำเนินงานในระดับต้องปรับปรุง 5 ศูนย์ จากทั้งหมด 56 ศูนย์ จำนวน 73 ราย และใช้แบบสัมภาษณ์ (interview schedule) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือ (content validity) โดยนำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะ แล้วนำแบบสัมภาษณ์ไปทดสอบความเชื่อมั่นตามสูตรของ Cronbach³ ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา เท่ากับ 0.93 ใช้สถิติ ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เปรียบเทียบการ ดำเนินงานระหว่างศูนย์ที่มีการดำเนินงานในระดับดีมาก และ ศูนย์ที่มีการดำเนินงานในระดับต้องปรับปรุง วิเคราะห์โดย ใช้สถิติ t-test โดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. เปรียบเทียบสภาพการผลิต พบว่า

1.1 พื้นที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พบว่า มีความ แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ใน 2 ประเด็น ได้แก่ 1. พื้นที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด พบว่า เกษตรกร สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับดีมากมีพื้นที่ปลูกข้าวมากกว่า เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับต้องปรับปรุง 2. พื้นที่ ปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 พบว่า เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าว ชุมชนระดับดีมากมีพื้นที่ปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 มากกว่า เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับต้องปรับปรุง โดยมีพื้นที่ ปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 เฉลี่ย 13.79 ไร่ และ 8.40 ไร่ ตาม

ลำดับ ส่วนประเด็นพื้นที่ปลูกข้าวเหนียว กข.6 พบว่า ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

1.2 การดูแลแปลงพันธุ์ข้าว พบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในประเด็นจำนวนครั้งในการตัดพันธุ์ปน เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับดีมากมีจำนวนครั้งในการตัดพันธุ์ปนมากกว่าเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับต้องปรับปรุง โดยมีจำนวนครั้ง

ในการตัดพันธุ์ปนเฉลี่ย 1.00 ครั้ง และ 0.82 ครั้ง ตามลำดับ ส่วนประเด็นความถี่การสำรวจแปลงนา พบว่า ไม่มีความแตกต่างทางสถิติ

1.3 ต้นทุนเฉลี่ยต่อไร่ พบว่า ต้นทุนเฉลี่ยต่อไร่ของเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับดีมากและเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับต้องปรับปรุง ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติดัง Table 1

Table 1 Compare rice seed production of the members community Center in upgrade level and very good level.

Issues	Members Community Center				t	p-Value
	Upgrade- level		Very good- level.			
	Mean	S.D.	Mean	S.D.		
1. Rice seed producing areas.						
1.1 All participating areas. (rai)	14.53	7.97	19.33	9.42	3.320	0.001**
1.2 KDML105 growing areas (rai)	8.40	4.14	13.79	9.61	4.406	0.000**
1.3 KL.6 growing areas. (rai)	6.14	4.79	5.56	2.72	0.89	0.374
2. Care of transgenic rice						
2.1 Frequency rice field surveys. (times)	3.90	2.10	3.32	2.33	1.603	0.111
2.2 Number of times field cut in breeds	0.82	0.38	1.00	0.00	3.950	0.000**
3. Average cost per rai (baht)	2,228.45	699.87	2,484.89	771.00	2.104	0.37

: ** significant level at $p < 0.01$

2. เปรียบเทียบปัญหาในการผลิตเมล็ดพันธุ์ของเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า

2.1 ด้านปัจจัยการผลิต พบว่า เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับต้องปรับปรุงมีระดับปัญหาสูงกว่าเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับดีมากทั้ง 3 ประเด็น ได้แก่ เงินทุนไม่เพียงพอ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ขาดแคลนเครื่องมือ

2.2 ด้านการเพาะปลูก พบว่า เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับต้องปรับปรุงมีระดับปัญหาสูงกว่าเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับดีมากทั้ง 2 ประเด็น ได้แก่ การเตรียมดินมีความยุ่งยากกว่าการปลูกข้าวทั่วไป และขาดแคลนแรงงานในการเพาะปลูก

2.3 ด้านการดูแลรักษา พบว่า เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับต้องปรับปรุงมีระดับปัญหาสูงกว่าเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับดีมาก มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ใน 4 ประเด็น ได้แก่ ขาดความรู้ในการใส่ปุ๋ย การระบาดของแมลง การระบาดของ

โรคข้าว และขาดความรู้ในการตัดพันธุ์ปน ส่วนอีก 2 ประเด็น ได้แก่ การระบาดของวัชพืช และการระบาดของสัตว์ศัตรูข้าว พบว่า ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2.4 ด้านภัยธรรมชาติ พบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในประเด็นประสบปัญหาน้ำท่วม ส่วนประเด็นประสบปัญหาฝนทิ้งช่วง ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2.5 ด้านการผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์ พบว่า เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับต้องปรับปรุงมีระดับปัญหาสูงกว่าเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับดีมากทั้ง 3 ประเด็น ได้แก่ ขาดเครื่องมือและอุปกรณ์บรรจุเมล็ดพันธุ์ มีความยุ่งยากและล่าช้าในการตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์ และไม่มีสถานที่เก็บรักษาเมล็ดพันธุ์

2.6 ด้านการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ พบว่า เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับต้องปรับปรุงมีระดับปัญหาสูงกว่าเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับดีมากทั้ง 3 ประเด็น ได้แก่ ขาดแหล่งจำหน่าย จำหน่ายได้ราคาต่ำ และขาดการรวมกลุ่มจำหน่าย ดัง Table 2

Table 2 Compare the problems rice seed production of the members community Center in upgrade- level and very good- level.

Problems	Members Community Center				t	p-Value
	Upgrade- level		Very good- level.			
	Mean	S.D.	Mean	S.D.		
1. The factor of production	2.56	0.50	1.84	0.54		
1.1 Insufficient funds	2.59	0.49	1.75	0.57	9.434	0.000**
1.2 Soils with low fertility	2.56	0.50	1.92	0.43	8.319	0.000**
1.3 Shortage of tools	2.55	0.50	1.86	0.63	6.766	0.000**
2. The planting	2.55	0.51	1.68	0.73		
2.1 Soil preparation is more difficult than general rice growing.	2.42	0.49	1.38	0.54	12.071	0.000**
2.2 Shortage of workers in the planting	2.68	0.52	1.99	0.82	6.203	0.000**
3. The Maintenance	2.25	0.62	1.74	0.45		
3.1 Lack the knowledge of fertilizer	2.04	0.67	1.34	0.53	6.937	0.000**
3.2 The spread of weeds	2.27	0.78	1.90	0.47	3.437	0.001
3.3 The spread of insects	2.37	0.56	1.92	0.32	5.932	0.000**
3.4 The spread of rice diseases	2.47	0.50	1.86	0.38	8.143	0.000**
3.5 The spread of animal pests	2.32	0.59	2.07	0.45	2.812	0.006
3.6 Lack the knowledge of field cut in breeds	2.08	0.64	1.34	0.53	7.588	0.000**
4. Natural disaster	2.43	0.69	2.04	0.59		
4.1 Problems rainy period	2.55	0.68	2.64	0.53	0.939	0.349
4.2 Problems flood	2.32	0.70	1.44	0.64	6.132	0.000**
5. Production as the seed	2.45	0.64	1.82	0.69		
5.1 Lack of tools and equipment packed seeds	2.33	0.68	1.86	0.73	3.959	0.000**
5.2 There are difficulties and delays in checking seed quality	2.48	0.62	1.99	0.69	4.497	0.000**
5.3 No place to keep seeds	2.55	2.62	1.60	0.66	8.879	0.000**
6. Sales of seed rice.	2.41	0.65	1.57	0.64		
6.1 Lack of supplier sources	2.48	0.62	1.55	0.60	60.56	0.000**
6.2 Sold at low prices	2.33	0.68	1.60	0.68	6.712	0.000**
6.3 Lack of supplier group	2.42	0.66	1.56	0.64	7.958	0.000**

: ** significant level at $P < 0.01$

3. เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า

3.1 การมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุม พบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในประเด็นการเข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย ส่วนประเด็นการเข้าร่วมประชุมสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน และประเด็นการประชุมสมาชิกร่วมระดับอำเภอและจังหวัด พบว่า ไม่มีความแตกต่างทางสถิติ

3.2 การเข้ารับการถ่ายทอดความรู้ พบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในทุกประเด็น ได้แก่ การเข้าร่วมฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การได้

รับเอกสารคำแนะนำ การได้อ่านเอกสาร และการเข้าเรียนรู้ตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร

3.3 การร่วมดำเนินงานด้านกองทุนหมุนเวียน พบว่า ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้ง 4 ประเด็น ได้แก่ การลงหุ้นแรกเข้า การลงหุ้นในปัจจุบัน การกู้ยืมเงินกองทุน และการปันผลกำไร

3.4 ด้านการติดตาม พบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในทุกประเด็น ได้แก่ การตรวจเยี่ยมของคณะกรรมการศูนย์ฯ การติดตามของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และการติดตามของเจ้าหน้าที่ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด ดัง Table 3

Table 3 Compare participation in the operation in the members community Center in upgrade level and very good level.

Issues	Members Community Center					
	Upgrade-level		Very good-level.		t	p-Value
	Mean	S.D.	Mean	S.D.		
1. Participation in meeting						
1.1 Small group meetings (times)	0.82	0.38	0.97	0.16	3.074	0.003**
1.2 Members Meeting center (times)	0.67	0.47	0.48	0.37	2.331	0.210
1.3 Meeting members of the district / province (times)	0.49	0.50	0.70	0.46	2.569	0.110
2. The transfer of knowledge						
2.1 Training (times)	2.12	1.50	3.68	1.88	5.553	0.000**
2.2 A study trip (times)	0.42	0.50	0.82	0.59	4.417	0.000**
2.3 Receiving guidance document (item)	0.67	0.83	1.64	1.70	4.383	0.000**
2.4 Reading data in document (item)	0.49	0.85	1.52	1.72	4.580	0.000**
2.5 The learning process of Farmer Field Schools (times)	3.04	0.95	3.79	1.79	3.171	0.000**
3. The revolving fund						
3.1 Sharing at first (baht)	271.78	649.96	431.51	880.32	1.247	0.214
3.2 The current share	861.23	2,212.73	2,514.93	5,119.60	2.533	0.120
3.3 Buyout fund (baht)	1,423.29	1,878.53	2,139.73	6,572.35	0.895	0.372
3.4 The dividend(baht)	410.00	715.33	748.90	1,080.03	2.235	0.027
4. The Monitoring						
4.1 Visiting board of center	1.56	1.86	2.67	1.90	3.562	0.000**
4.2 Monitoring of agricultural extension staff	2.62	1.25	3.49	1.44	3.916	0.000**
4.3 Monitoring of rice seed staff in Roi Et Province.	1.58	2.17	2.55	2.15	2.720	0.007**

: ** significant level at $P < 0.01$

วิจารณ์ผลการศึกษา

1. ด้านสภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ พบว่าเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับดีมากมีพื้นที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมดและพื้นที่ปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 มากกว่าเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับต้องปรับปรุง การที่มีพื้นที่ปลูกข้าวมากกว่า มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตามมาตรฐานที่ทางศูนย์ได้กำหนด มีความเอาใจใส่ในกระบวนการขั้นตอนการผลิตเป็นอย่างดี จึงทำให้มีรายได้จากการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์มากกว่า จากการดำเนินงานในแต่ละองค์ประกอบที่แตกต่างกัน ทำให้ผลการดำเนินงานของศูนย์มีความต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ประยูร⁴ ได้ศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินงานของเกษตรกรสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนในระดับดีมากและระดับปานกลาง ในจังหวัดขอนแก่น พบว่า เปรียบเทียบพื้นที่การผลิตเมล็ดพันธุ์ มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในประเด็นพื้นที่การปลูกข้าวพันธุ์มะลิ 105 พบว่า เกษตรกรสมาชิกในระดับดีมากมีพื้นที่ปลูกข้าวพันธุ์มะลิ 105 มากกว่าระดับปานกลาง

2. ด้านสภาพปัญหาในการผลิต พบว่า เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับต้องปรับปรุงมีปัญหามากกว่าเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับดีมาก ในประเด็นเงินทุนไม่เพียงพอ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ขาดแคลนเครื่องมือ การเตรียมดินมีความยุ่งยากมากกว่าการปลูกข้าวทั่วไป ขาดแคลนแรงงานในการเพาะปลูก ขาดความรู้ในการใส่ปุ๋ย การระบาดของแมลง การระบาดของโรคข้าว ขาดความรู้ในการตัดพันธุ์ปน ประสบปัญหาน้ำท่วม ขาดเครื่องมือและอุปกรณ์บรรจุเมล็ดพันธุ์ มีความยุ่งยากและล่าช้าในการตรวจสอบ ไม่มีสถานที่เก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ ขาดแหล่งจำหน่าย จำหน่ายได้ราคาต่ำ และขาดการรวมกลุ่มจำหน่าย สภาพปัญหาในการผลิตดังกล่าว มีจุดอ่อนในเรื่องการทำแปลงพันธุ์ และที่สำคัญคือไม่มีนาแปลงรวมของศูนย์ที่ถือเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เรื่องการทำแปลงพันธุ์ซึ่งใช้เป็นที่อบรม สาธิต ทดลองและฝึกหัด ฝึกปฏิบัติ ให้เกิดทักษะความชำนาญ นอกจากนี้ ยังเป็นศูนย์รวมของความมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทำให้สมาชิกได้เข้ามาร่วมกัน ทำให้เข้าใจสภาพต่าง ๆ ของกันและกัน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในระหว่างสมาชิก ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของกิตติชาติ⁵ ได้ศึกษาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรให้ได้มาตรฐานตามโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนในอำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท พบว่า ปัญหาในการผลิตเมล็ดพันธุ์ของเกษตรกรที่พบมาก คือ ปัญหาการระบาดของศัตรูข้าวและวัชพืช ปัญหาราคาผลผลิตต่ำ และปัญหาพันธุ์ปน ทั้งนี้

อาจเป็นเพราะสมาชิก และคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชนระดับปรับปรุง ไม่มีการวางแผนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้คุณภาพ ซึ่งเนื่องมาจาก สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการศูนย์ข้าวชุมชนมาโดยไม่ได้อบรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของฉลอง⁶ ได้ศึกษา สภาพการผลิตและปัญหาความต้องการพัฒนาการผลิตข้าวหอมมะลิ ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน ปี พ.ศ.2543 จังหวัดสกลนคร พบว่า มีความต้องการมากที่สุด คือด้านการตลาด รองลงมาคือด้านเทคนิคการจัดทำแปลงขยายพันธุ์ข้าวและการตัดพันธุ์ปนเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ดี การดูแลรักษาแปลงข้าวเพื่อเพิ่มผลผลิต การป้องกันและกำจัดศัตรูข้าว ปุ๋ยและการใช้ปุ๋ยเคมีที่ถูกต้อง การป้องกันกำจัดวัชพืช การเก็บเกี่ยวและการเก็บรักษาพันธุ์ข้าว การปรับปรุงบำรุงดินและการใช้และบำรุงรักษาเครื่องจักรกล

3. การมีส่วนร่วมของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับดีมาก มีส่วนร่วมมากกว่าเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับต้องปรับปรุง ในประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การได้รับเอกสารคำแนะนำ การได้อ่านข้อมูลในเอกสาร การเข้าเรียนรู้ตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร การปันผลกำไร กองทุนหมุนเวียน การเยี่ยมของคณะกรรมการศูนย์ฯ การติดตามของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และการติดตามของเจ้าหน้าที่ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับดีมากได้รับการติดตามมากกว่าเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับต้องปรับปรุงจึงทำให้มีการแก้ไขปัญหาและทำให้ผลการดำเนินงานประสบผลสำเร็จมากกว่า ทั้งนี้ จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับดีมากมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ มากกว่าเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับต้องปรับปรุง จึงเป็นผลให้เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับดีมากประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานมากกว่าเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับต้องปรับปรุง จึงควรมีการนำหลักการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องกับศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำพื้นที่ นักวิชาการเกษตรจากศูนย์วิจัยข้าว ศูนย์เมล็ดพันธุ์พืช กรมการข้าว องค์การพัฒนาเอกชน ผู้นำชุมชน สมาชิกอบต. ประธาน กรรมการและสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนนำมาผสมอย่างกลมกลืนเพื่อให้เกิดการประสานงานกันและบูรณาการในการทำงานร่วมกัน ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับสราวุธ⁷ ได้ศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มยุวเกษตรกร ในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้เปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มยุวเกษตรกรทั้งสองกลุ่ม พบ

ว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยกลุ่มเกษตรกรที่เด่นได้รับการออกเยี่ยมกลุ่มและการฝึกอบรมจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมากกว่ากลุ่มเกษตรกรกำลังพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสัจจา^๘ ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า สมาชิกต้องมีความเข้าใจในหลักการและวัตถุประสงค์ของศูนย์ข้าวชุมชน ถ้าสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนได้รับรู้และมีความเข้าใจถึงหลักการและวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์ข้าวชุมชนขึ้นก็จะทำให้การดำเนินการและพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนได้มีทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสมยิ่งขึ้น

สรุปและข้อเสนอแนะ

สภาพการผลิตและปัญหาในการผลิตเมล็ดพันธุ์ พบว่าเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับดีมากมีสภาพการผลิตในส่วนของพื้นที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมดและพื้นที่ปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 มากกว่าเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับต้องปรับปรุงด้านปัญหาในการผลิต พบว่า ศูนย์ระดับต้องปรับปรุงมีปัญหาเรื่อง เงินทุนไม่เพียงพอ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ขาดแคลนเครื่องมือ การเตรียมดินมีความยุ่งยากกว่าการปลูกข้าวทั่วไป ขาดแคลนแรงงานในการเพาะปลูก ขาดความรู้ในการใส่ปุ๋ย การระบาดของแมลง การระบาดของโรคข้าว ขาดความรู้ในการตัดพันธุ์ปน ขาดเครื่องมือและอุปกรณ์บรรจุเมล็ดพันธุ์มีความยุ่งยากและล่าช้าในการตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์ ไม่มีสถานที่เก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ ขาดแหล่งจำหน่าย จำหน่ายได้ราคาต่ำ และขาดการรวมกลุ่มจำหน่าย ทำให้ผลผลิตที่ได้ไม่มีคุณภาพ ไม่ผ่านมาตรฐานเมล็ดพันธุ์จำหน่าย ส่งผลให้ไม่สามารถจำหน่ายในราคาของเมล็ดพันธุ์ได้ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้มาตรฐานและสนับสนุนปัจจัยในการผลิตที่จำเป็น หาดตลาด และแหล่งเงินทุนสนับสนุนเพื่อรับซื้อเมล็ดพันธุ์ที่ผ่านมาตรฐาน

ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนระดับดีมาก มีการเข้าร่วมรับการถ่ายทอดความรู้และได้รับการติดตามมากกว่าระดับต้องปรับปรุงเป็นผลให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ ดังนั้นสมาชิกทุกคนควรมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์ทุกกิจกรรม และรับบทบาทหน้าที่ของตนโดย มีการกำหนดเป้าหมายการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ มีการคัดเลือกประธาน และคณะกรรมการบริหารงาน ตลอดจนการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบเพื่อให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อให้ทิศทางการพัฒนาเป็นไปตามที่สมาชิกต้องการและมีความยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1. ด้านการพัฒนากลุ่มและการบริหารกลุ่ม มีการรวมกลุ่มให้เข้มแข็ง การประชุมสมาชิกเพื่อชี้แจงสร้างความเข้าใจในเรื่องของศูนย์ข้าวชุมชน สมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์อย่างต่อเนื่อง มีการปรับปรุงกฎระเบียบข้อบังคับให้เหมาะสม มีการบริหารงานเป็นระบบและตรวจสอบได้

2. ด้านการปรับปรุงการผลิต ควรมีการคัดเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำแปลงพันธุ์ มีการปรับปรุงด้านระบบชลประทาน การปรับปรุงดิน โดยการปลูกพืชปุ๋ยสด ไถกลบตอฟาง ปลูกพืชหมุนเวียน มีการตัดพันธุ์ปนสม่ำเสมอต่อเนื่อง มีการลดต้นทุนการผลิต เช่น การลดการใช้ปุ๋ยเคมี การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยน้ำชีวภาพ สารสกัดสมุนไพรไล่แมลง ควรจัดให้มีการแปลงรวมเพื่อใช้เป็นที่อบรม สาธิต ทดลองและฝึกหัด ฝึกปฏิบัติ ให้เกิดทักษะความชำนาญ มีการบันทึกข้อมูลการผลิตเมล็ดพันธุ์ จัดระบบตรวจสอบควบคุมคุณภาพแปลงพันธุ์ให้ได้มาตรฐาน และมีการปรับปรุงคุณภาพเมล็ดพันธุ์ให้ดีขึ้นก่อนการจำหน่ายหรือการกระจายพันธุ์

3. ด้านการพัฒนาการตลาด ควรมีการรวมกลุ่มกันจำหน่ายโดยศูนย์ มีการจัดหาถุงบรรจุเมล็ดพันธุ์และเครื่องเย็บถุงบรรจุโดยศูนย์ มีการจัดตั้งคณะกรรมการดูแลด้านการตลาด เพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้หลากหลายช่องทาง และควรมีการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการตลาดกับสมาชิกอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

1. กรมการข้าว. ศูนย์ข้าวชุมชน. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, กรุงเทพฯ; 2552.
2. สำนักงานเกษตรจังหวัดร้อยเอ็ด.(อัครา) รายงานผลการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี(ศูนย์ข้าวชุมชน) ปี 2554, ร้อยเอ็ด; 2554.
3. Cronbach, Lee J. Essentials of Psychological Testing. 2nd ed. New York: Harper & Row Publishers, Inc. 1970. อ้างถึงใน สำเริง จันทรสวรรณ และสุวรรณ บัวทวน (2537).สถิติสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ขอนแก่น
4. ประยูร ศรีศักดิ์นอก. การเปรียบเทียบการดำเนินงานของเกษตรกรสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนในระดับดีมากและระดับปานกลาง ในจังหวัดขอนแก่น วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น; 2551.

5. กิตติชาติ ชาดิยานนท์.การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรให้ได้มาตรฐานตามโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนในอำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ยุทธศาสตร์การพัฒนา) มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, กรุงเทพฯ; 2550.
6. ฉลอง อินทนนท์. การศึกษาสภาพการผลิตและปัญหาความต้องการพัฒนาการผลิตข้าวหอมมะลิ ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน ปี 2543 จังหวัดสกลนคร กองวิจัยและพัฒนาางานส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร, กรุงเทพฯ; 2544.
7. สราวุฒิ ช่างถม. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรจังหวัดร้อยเอ็ด วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยขอนแก่น ขอนแก่น, ขอนแก่น; 2543.
8. สัจจา บรรจงศิริ. รูปแบบการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน วิทยา ศาสตรดุษฎีบัณฑิต เทคโนโลยีการผลิตพืช มหาวิทยาลัยสุรนารี, นครราชสีมา; 2552.